

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАНОНІЧНОГО ПРАВА В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Стаття присвячена аналізу особливостей функціонування канонічного права в Середньовіччі, розкриті джерела його виникнення, особливості його прояву.

Ключові слова: канонічне право, християнство, релігія, католицизм, влада, духовність, інституція, заповіт, шлюб.

Актуальність теми. Україна є державою з багатими церковними традиціями. Починаючи ще з часів Київської Русі, владні структури завжди намагалися встановити контроль над церквою, і це не дивно, тому що церква мала значний вплив у суспільстві, складаючи невід'ємну частку його культурного та духовного життя, не кажучи вже про ідейні та правничі позиції, на яких знаходиться будь-яка релігія. За радянських часів релігії було завдано значного удару, коли держава намагалася мінімізувати вплив церкви на свідомість людей, пропагуючи атеїстичні погляди. Важко говорити в такій ситуації про свободу переконань, права вільно їх обирати, змінювати і пропагувати. Україна в сьогоденні відмовилася від практики встановлення обов'язкової ідеології та переконань. Вставши на шлях розбудови демократичного суспільства, вона також зіткнулася з проблемою, як саме будувати це демократичне суспільство. Досвід попередніх років був відметений однозначно, а нові відносини, що зароджувалися в суспільстві, вимагали певного досвіду, щоб бути врегульованими і не призвести до кризових явищ.

Канонічне право є невід'ємною частиною складного комплексу специфічного церковного організму. За багатьма особливими ознаками його можна віднести до розряду стабільних утворень, але водночас воно знаходиться у стані постійної взаємодії з соціальними, виробничими, політичними, ідеологічними, духовними, матеріальними та іншими суспільними факторами, які зазнають відносно частих змін. Церкву, звичайно, можна відокремити від держави, але її неможливо відділити від суспільства, спільноти.

Ступінь розробленості проблеми. До історії виникнення та становлення канонічного права зверталось багато дослідників – Дж. Беккер [1], О. Богданович [2], Я. Ван дер Леув [3], Р. Отто [4], Л. Гетц [5], П. Гідулянов [6, 7, 8] та ін. Вищезазначені автори вважають, що юрисдикція церкви щодо своїх співчленів і тим більше щодо мирян зовсім не впливала з Писання і богословських догматів. Виникнення канонічного права було історичним. Пов'язане воно було, по-перше, з прагненням державної влади спиратися на церкву в державних справах, по-друге, з боротьбою церкви за власні привілеї у державах.

Ще наприкінці IV ст. законом римських імператорів Аркадія і Гонорія за християнськими єпископами була визнана роль арбітрів у справах, що стосувалися церкви, або таких, де порушувалися нематеріальні, моральні характеристики міжлюдських відносин. Тим самим передбачалося зробити церкву реальною учасницею державного суду та управління. Справи священнослужителів між собою, після відокремлення кліру, як би непомітно склали внутрішню прерогативу церковної організації. Собором в Агде було безпосередньо заборонено духовним особам викликати інших у світські суди (тобто подавати до них позови і скарги). У 614 р. Паризький помісний собор затвердив повну судову недоторканість священнослужителів, заборонивши будь-яке світське втручання в справи священиків. І, навіть, у разі позовів між церковними і світськими властями, між світськими та духовними особами, перевага юрисдикції була на боці єпископського суду. У цьому й полягала одна з найважливіших ставових привілеїв духовенства.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей прояву канонічного права у період Середньовіччя.

З утвердженням феодальних відносин церкви, монастирі, єпископи набули всі повноваження сеньйорального суду щодо васалів, підвладного населення. З цього, власне, й бере початок велика влада церковних судів щодо різного роду справ і для різних верств недуховних осіб у тому числі. Суди канонічного права ґрунтувалися на більш складній судовій процедурі, ніж звичайні феодальні суди. Відмінності та особливості проявилися до XII ст., коли в канонічному праві стали помітні традиції римського права, перероблені та оновлені відповідно до нових церковних вимогам. Церква ставилася неприязно до основних судочинних порядків варварських часів і феодального суду. У 1215 р. Четвертим Латеранським собором було заборонено священнослужителям брати участь у судових випробуваннях – ордаліях; тим самим це був шлях пошуку Божої істини, який ставився нібито поза церковного закону. Наполегливо церква переслідувала судові поєдинки. У церковних справах безумовна перевага наддавалася суто письмовій процедурі: "того, чого немає в документах, не існує взагалі". І подача скарги, і заперечення відповідача повинні були бути обов'язково письмовими. Сторони задавали один одному питання в ході слухання за письмовими записками. Рішення суду також фіксувалося. Обов'язково записаними були свідчення свідків – під присягою і під загрозою кари за неправдиві свідчення. Згідно з процедурою канонічного права, сторони могли мати представників, які наводили юридичні аргументи.

Також надавалися посилання на джерела права для допомоги тим, хто позивається. Права сторін бути представленими на церковному суді довіреними особами зумовило високу агомість канонічного права з боку торговців, які часто не мали можливості особисто з'явитися до суду.

Строгий формалізм у судовій процедурі був взаємопов'язаний із, взагалі, новим підходом канонічного права до сенсу судочинства. Суд повинен був не тільки встановити правоту однієї сторони й засудити

іншу, але також суд повинен був з'ясувати істину в справі, навіть у часткових або повних порушеннях інтересів того, хто порушив звинувачення або скаргу. Судді належало самому допитувати сторони, за власним розумом і совістю, йому належало бути внутрішньо переконаним в обґрунтованості та справедливості свого рішення по справі, в тому числі й з точки зору канонічних догматів. Суддя повинен був з'ясувати не лише матеріальні обставини по справі, але й різного роду мотиви – іноді й "те, що грішник сам, можливо, не знає або із сором'язливості бажає приховати". Це, в свою чергу, призвело канонічні суди до дуже жорсткого ставлення до доказів. Були розроблені деякі правила розмежування доказів: як такі, що не відносяться до справи; неясні або невизначені; які свідчать те, що породжує неясність; які суперечать природі й тому є непотрібними.

Зайві формальні та жорсткі вимоги до природи доказів були утрудненням у порушенні кримінальних переслідувань, а переконання в початковій гріховності будь-якого співчлена мирського життя і його опір покаянню, підштовхнули канонічне право і судочинство до перебільшеної значущості власного визнання щодо обвинуваченого. Це істотно перебудувало інквізицію.

Найважливішим привілеєм церкви стало право на власний церковний суд. Всі особи, що належали до церкви: ченці, монастирські селяни та ін. – підлягали суду церкви і у цивільних, і у кримінальних справах. Виходячи з положення, що всі злочини, пов'язані з гріхом, підлягають суду церкви, вона привласнила собі підсудність у справах ересі (віровідступництва), чаклунства, святотатства (крадіжка церковного майна, насильство над служителями церкви), порушення подружньої вірності, інцест, двоєженство, лжесвідчення, наклеп, підробка документів, помилкова присяга, лихварство. У зв'язку з тим, що майнові договори часто скріплювалися релігійними клятвами, церква оголосила своєю компетенцією також галузь зобов'язальних відносин.

За рішенням IV Латеранського собору в особливі обов'язки церковної влади і надалі входила боротьба з проявами різного роду ересі. Навіть проти просто підозрюваних у ересі або співчутті, якщо ті не зможуть довести свою невинність і спростувати звинувачення, слід було порушувати переслідування. В цих умовах церковні суди повинні були мати особливий інквізиційний характер, виходити з презумпції винуватості та гріховності звинувачених. Переслідування єретиків доручалося монахам домініканського, а потім й інших орденів. Для цього засновувалися особливі посади церковних суддів – інквізиторів. Інквізитори були незабаром визнані неосудними звичайному церковному суду, отримали право на особисте звернення до Папи, були поставлені поза всяким адміністративним контролем. Незалежна від місцевої влади, інквізиція стає в XIII–XVII ст. могутньою силою. Інквізиція могла порушувати переслідування за чутками. В інквізиції одна і та сама особа вела і попереднє розслідування, і суд, а також виносила вирок. Судочинство було таємним, супроводжувалося жорстокими ритуалами, наводило жах. При відсутно-

сті швидкого зізнання вдавалися до тортур, які нічим не регламентувалися. Створювалася ситуація загального жаху. Інквізитори вважали, що краще вбити 60 невинних, ніж дати піти одному винному.

У 1252 р. папа Інокентій IV схвалив створення інквізиційних трибуналів із 12 суддів, на чолі з єпископом. У кримінальних справах власне визнання стало основним видом доказів, які свідчать і про правоту висновків суду, і про гріховну душу злочинця, якій належить каятися. Це положення застосовувалося особливо в питаннях звинувачень в ересі, тому що, при бажанні, під таке могли бути притягнуті будь-які розбіжності з церковними правилами. Після отримання зізнання повинно було відбутися примирення з церквою – відпущення гріхів. Обвинувачений підписував протокол допиту, неодмінно вказував, що зізнання є добровільним. При відмові від цього, або зміну показань обвинувачений повинен бути знову відлученим від церкви і підлягав спаленню живим на вогнищі. Зізнання допомагало уникнути спалення, але вело до довічного ув'язнення, виправдання було дуже рідкісним. На вогнищах інквізиції згоріло багато видатних людей: Жанна д'Арк, Ян Гус, Джордано Бруно та багато інших, що надовго деформувало судочинство в канонічних судах. Церковна судова процедура мала значний вплив і на світські суди в Європі. Зайве жорстке і своєрідне ставлення канонічного права до процесуальних доказів стало причиною для розповсюдження зайвого затягування розбору справ.

До системи канонічного права належать: шлюбно-сімейне, спадкове, кримінальне, боргове і торгове право. Римське право не мало в середині XIII ст. такого глибоко впливу на правопорядок і суспільне життя європейських країн, як канонічне право. Останнє постало міцним знаряддям для зміцнення та розвитку церковної влади і перебудови соціальної структури суспільства, в напрямі, який був потрібний церкві.

Основоположним внеском у церковну політику, всебічно представлену в канонічному праві, є боротьба церкви за таку соціальну структуру суспільства, в якій би сім'я, а не рід стала первинною соціальною групою і тому регулювання шлюбно-сімейних відносин було абсолютно особливою за значущістю галуззю канонічного права. Це було абсолютно необхідно, якщо церква прагнула мати можливість створювати Царство Боже на Землі, в якому б усі люди вважали себе братами і сестрами, під владою Отця Небесного. У родовому суспільстві для такого ставлення до ближніх не було соціально-психологічної основи. В якості першої ланки в цій політиці довелося ввести правила celibату (обов'язкова безшлюбність) для духовенства. Це виводило духовенство зі сфери загальних, родових і, в цілому, мирських інтересів і перетворювало його на слухняний інструмент, який знаходиться під залізним правовим контролем у руках церковного керівництва.

Від самих ранніх часів церква активно висловлювалася щодо шлюбу та сім'ї. Як відомо, язичництво передбачало багатоженство, шлюби за попередньою домовленістю, що суперечило християнській ідеї моногамного шлюбу. Християнськими канонами були закладені принципи всіх сімейних відносин християнського світу, включаючи й суто юридичні

сторони. Тому канонічне право не просто вплинуло на врегулювання цієї сфери. Століттями у всіх країнах воно замінювало своїми правилами національне шлюбно-сімейне право.

Шлюб у канонічному праві розумівся як угода між подружжям і як головне таїнство священного змісту. Шлюбний союз, завдяки якому чоловік і жінка встановлюють між собою спільність усього життя, за самою своєю природою спрямований на добро, на народження і виховання нащадків. Те, що шлюб вважався угодою, зумовлювало взаємні права та обов'язки подружжя. Те, що він був таїнством, передбачало його не відмінність; а в результаті шлюбного співжиття створювався особливий кровноспоріднений союз подружжя, і розірвати його було вже не у людській владі.

Для укладення канонічного шлюбу найважливішим моментом вважалася взаємна згода на шлюб. Здійснювали шлюб самі молодята (ними могли бути чоловіки від 16 років, жінки – від 14 років). Усі інші розглядалися тільки як асистенти – їх могло і не бути. До XVI ст. (до рішень Тридентського собору) присутність священика на шлюбній церемонії не була обов'язковою, його міг замінювати і мирянин. Одруження могло бути і таємним. Можливість укладення шлюбу без священика і тільки при свідках збереглася у виняткових випадках і в подальшому.

З цього головного принципу – взаємна згода породжує шлюб – випливали всі інші суттєві елементи шлюбного права. Тому особливо детально були врегульовані юридичні аспекти прояву згоди. Вступати в шлюб могли всі, кому це не було заборонено.

Були виділені наступні етапи шлюбу: 1) обмін обіцянками вступити в шлюб у майбутньому – договір заручин міг бути розірваний в певних випадках однієї зі сторін і за обопільним бажанням – завжди; 2) обмін обіцянками вступити в шлюб в сьогоднішній, тобто договір шлюбу; 3) згоду на статеві відносини після укладення шлюбу – завершення шлюбу. Згода має бути наданою за доброю волею. Помилка щодо особи партнера або його істотних якостей не припускала згоди і робила шлюб недійсним. Це ж відбувалося і в разі примусу, тому що він порушував добровільність згоди.

Окрім цього, існували такі умови, які були необхідними для дійсності шлюбу (незалежно від згоди): по-перше, – вікові обмеження; по-друге, – шлюб між особами різної віри вважався недійсним, тому що хрещення було обов'язковою умовою для участі в будь-якому таїнстві. Однак, нарівні з цією вимогою визнавалася дійсність шлюбу між католиком і еретиком, а також законність шлюбу між людьми різного рівня матеріального стану. Якщо сторони вступали в шлюб сумлінно, помиляючись і не знаючи про наявні перешкоди, то діти вважалися законнародженими, а шлюб був дійсний до офіційного анулювання. Такий шлюб носив назву "уявний шлюб". Шлюб не міг бути анульований без подання позову, а коло осіб, які могли подати такий позов, обмежувалося лише близькими родичами.

Систематизація сімейного права постала можливою тому, що церква зосередила свою увагу на юрисдикції церковної влади над здійсненням таїнства шлюбу. Вся структура сімейного права була сформульована в термінах шлюбу, які включали законність шлюбу, його недійсність, по-

рушення шлюбу, таємний шлюб, відлучення від ложа, власність подружжя. Іншою ланкою в цій соціальній структурній політиці були суворі міри покарання, якими каралися сексуальні стосунки поза шлюбом. Церква створила систему правил щодо порушення моральності, яка понад п'ятсот років відіграла велику роль у законодавстві і судовій практиці і, значною мірою, формувала сексуальні уявлення та модель поведінки людей. З цією ж метою церква здійснювала широкий контроль над шлюбним правом.

Ще одним заходом стало втручання в світське правосуддя, яке здійснювалося церквою з посиланням на морально-теологічні принципи. Це були угоди, що скріплені клятвою; судові справи про лихварство і ренту, яка була також заборонена канонічним правом; – вони слухалися церковним судом, навіть якщо сторони, які залучені до відповідальності не були приналежними до духовенства, і справа була цілком підсудна церкві.

Каноніки у XII ст. створили своє нове право заповітів на основі німецько-християнських інституцій дарування і, частково, на основі класичного римського спадкового права. З цих систем вони запозичили такі положення: 1) необхідність підпису заповіту 7 свідками і спадкодавцем; 2) право відмови від прийняття спадщини; 3) право додаткових розпоряджень на користь окремих одержувачів спадщини, а також додали 4) святість бажання заповідача, тобто "остання воля".

У цей само період формальності були спрощені, з'явилися заходи захисту проти позбавлення спадщини заповідачем: спочатку 1/4 частина, потім 1/3 і 1/2 – у разі якщо залишалося п'ятеро і більше дітей. Канонічне право збільшило частку і включило під захист дружину, виключивши онуків і батьків померлого.

Каноніки створили нову інституцію виконавця заповіту, так званого душоприказника – особи, яка брала на себе володіння всією власністю, що підлягає розподілу. Душоприказник здійснював права заповідача і виконував його зобов'язання. Він міг пред'являти боржникам заповідача позови в судах.

Церква також контролювала успадкування без заповіту, вважаючи, що якщо людина не висловила свою останню волю, вона, ймовірно, померла без покаяння, отже, майно померлого без заповіту, слід було вжити на благо його душі. "Законна частка" діставалася тільки дружині та дітям.

Роль священика була центральною: він вислуховував "останні слова", був свідком останньої волі, служив духівником або управителем, брав заповідане майно як довірена особа для релігійних організацій або на благодійні справи. Центральну роль відігравав і церковний суд, тобто єпископ і його каноніки. Від духівниці було потрібно подавати звіт церковному суду. Він наглядав за особами, яким було довірено вжити майно на релігійні або благодійні цілі.

Канонічне право успадкування було прямим втручанням церкви у феодальні політичні й економічні відносини. Світська влада чинили опір і не визнавала відмови від землі, на користь церкви. Церква знайшла вихід, створивши інститут довірчої власності – користування. Правовий

титул на землю передавався мирянину, який тримав його як довірена особа церкви. На випадок смерті довіреної особи була заготовлено умова про вступ на посаду нової довіреної особи.

Церква, у деяких випадках, вільно використовувала свою силу, щоб отримати дари і заповіт. Наприклад, у правовому тексті епохи Карла Великого містяться скарги на те, що завдяки погрозам щодо вічного Суду і обіцянками блаженства, церква відбирає власність у хворих і бідних, позбавляє спадщини їх законних спадкоємців, так що вони через бідність стають злочинцями.

У галузі кримінального права Папа Інокентій III ввів на IV Латеранському соборі інквізицію як основний засіб для процесуальної техніки. У більш ранній період терміни "злочин" і "гріх" були взаємозамінними. Всі злочини були гріхами, а всі гріхи – злочинами: не було розходжень у природі проступків. В кінці XI ст. вперше була проведена чітка процесуальна відмінність між гріхом і злочином. Будь-яке діяння, що підлягає покаранню королівськими посадовими особами, мало каратися як порушення світського закону, а не як гріх. Однак грубе порушення принципу поділу церковної та світської юрисдикції містилося в законі, який застосовувався до еретиків. У XII–XIII ст. ересь, яка раніше була тільки духовним проступком, стала правопорушенням, що карається як зрада. Вперше для її виявлення стала застосовуватися інквізиційна процедура і призначатися смертна кара. На вищезгаданому Латеранському соборі був прийнятий також третій Канон, в якому говорилося, що всі засуджені еретики мають бути передані владі для покарання. Власність засуджених мирян буде конфіскована. Церква зобов'язувала всіх світських правителів брати участь у репресіях проти еретиків, погрожуючи їм відлученням від церкви і позбавленням майна.

На Латеранському соборі було також встановлено, щоб церква не брала участь в ордаліях – випробуваннях, що застосовувалися для визначення провини чи невинності в судовому процесі. До ордалій відносилися випробування вогнем, водою, залізом; судові поєдинки. Тут же слід додати, що для викорінення ересі створювалася система інквізиційного трибуналу в наступному складі:

1. Інквізитори – члени двох чернечих орденів: домініканці або францисканці. Мінімальний вік – 40 років. Вони мали головну роль у слідстві та процесі, були наділені необмеженими і правами, підкорялися тільки римському Папі, який, в свою чергу, очолював інквізицію.

2. Експерти – юристи (кваліфікатори) – формулювали звинувачення і вирок, визначали ступінь провини без ознайомлення зі справою підсудного.

3. Прокурор – представляв звинувачення.

4. Обслуговуючий персонал: нотаріус, пойняті, лікар, кат.

Нотаріус і пойняті скріплювали своїм підписом свідчення проти обвинувачених і свідків, що створювало видимість законності. Лікар стежив за тим, щоб обвинувачений не помер передчасно під тортурами.

Інквізиція мала свої злети і падіння, але мета її діяльності залишалася незмінною в усі часи: зміцнення позиції церкви і панівного класу шляхом переслідування інакомислячих, реальних чи вигаданих ворогів релігії і соціального порядку.

Одним із заходів покарання, часто застосовуваних церковним судом, був так званий, інтердикт. Це покарання могло виноситися церковній громаді як такій і означало заборону богослужіння або позбавлення священника права на здійснення таїнств або похорону. Інтердикт міг бути також спрямований проти окремої людини, яка внаслідок цього втрачала значну частину своїх юридичних прав, в тому числі, права носити зброю. Останнє було особливо важким покаранням. Більш сувора міра полягала у відлучення від церкви, що являло свого роду релігійне вигнання. Відлучений опинявся поза межами церковної громади. Якщо він помирав у такому стані, то залишався вічно засудженим. Відлучення від церкви стало досить ефективною політичною зброєю, яку церква, з великим задоволенням, використала в своїх конфліктах зі світською владою. Також популярними були такі покарання як:

1) епитимії – церковні покарання, що володіли широким спектром (від легких до принизливих покарань): поклони, пости, тривалі молитви, бичування;

2) тюремне ув'язнення; посилання веслярами на галери.

Канонічний процес отримав дуже швидке і широке поширення в середньовічній Європі, що можна пояснити, ймовірно, зміною стану кримінального права в цілому. Завдання кримінального права тепер полягали не в тому, щоб надати позивачу можливість перемогти в суді свого противника. Вони були суттєво іншими – піддати винного державному покаранню.

На боргове право і на торгове право церква впливала, насамперед, через своє вчення про справедливу ціну. В його основі була неучасть церкви в процесі розвитку ринкових відносин в середині століття. Той, хто шукає мирського багатства, піддавав душу небезпеці. Церковна власність у містах, взагалі, не включалася в торгове життя, і буржуазія часто скаржилася на те, що "мертва рука церкви" паралізувала торгівлю. Церква намагалася завдяки ідейним засобам схилити торгівлю до справедливої угоди через заборону прибутку, ґрунтуючись на біблійній заповіді. Канонічне право, таким чином, увібрало засноване на принципі еквівалентності природного права, вчення про закон і правосуддя, яке своїм корінням мало єгипетське право і відіграло велику роль в античному торговому житті й договірних відносинах, а в римському праві призвело до утворення судів честі.

Завдяки, в цілому високому технічному рівню канонічного права та інтелектуальному рівню церковного середовища, а також можливостям церкви як законодавчої та судової влади, у багатьох центральних областях права розвивалися нові юридичні конструкції канонічного права, що мали велике значення для подальшої історії права в цілому. Як приклад можна назвати поняття "вини" у кримінальному праві й канонічному процесі, яке у звичайній формі звинувачення та у формі процесу інкві-

зиці зробило революцію, в той час коли мирський правопорядок, у більшості європейських країн, був дуже примітивним і з точки зору судового процесу, і з точки зору кримінального права. При цьому церква в певній мірі спиралася на зразки римського права.

Висновки. Своєрідність ідеологічних дебатів і політичного життя пізнього Середньовіччя у вищій мірі було зумовлене боротьбою між двома універсальними силами – папської та імператорської владою, яка в результаті Авіньйонського полону пап (1309–1377 рр.) закінчилася поразкою церкви. Політичною теорією, на яку спиралася церква в боротьбі з імператором, була так звана доктрина двосічного меча, розроблена Папою Геласієм II у другій половині V ст. Доктрина містила різке протиставлення компетенції церкви і держави. Імператор був представником мирського меча. Ця дуалістична конструкція влади була сформульована, перш за все, з метою захистити церкву від впливу імператора. Імператор у Константинополі не лише висував вимоги бути вищим державним авторитетом, але й, подібно язичницьким римським імператорам, вважав себе також главою релігійного культу.

Геласій пояснив, що імператор – син Церкви, а не її володар. Бог дав єпископам і священникам право керувати релігійними справами, а імператор сам отримав свій авторитет від Бога і не міг тому вчиняти всупереч встановленому Богом порядку. Христос як єдино істинний абсолютний імператор і пастир у своїй особистості поєднав обидва меча. Оскільки в той же час він знав і слабкості людського роду, він вирішив розділити право на владу. Імператор отримав мирський меч, з правом бути суддею у всіх питаннях, що стосуються земного життя. Щоб досягти вічного життя, він повинен був все ж таки підкорятися Папі, який церковним мечем здійснював абсолютну владу над церковною організацією. Таким чином, світом управляли дві влади, кожна з яких необмежено панувала в області своєї компетенції.

Геласіанська доктрина розвивалася в IX–X ст. і стала теоретичною базою прагнення церкви до світового панування Папи. Саме на її основі й, особливо на папській політиці сили, сформувалися авторитет і значення канонічного права в період пізнього Середньовіччя. Вплив католицької церкви в 1050 р. обмежився, однак, лише межами Західної Європи. Причини розриву були вкорінені в політиці сили, але офіційним приводом послужило основне розходження в трактуванні поняття "Божественної Трійці": католики визнають "сходження" Духу Святого і від бога-Отця, і від Бога-Сина, в той час як православні – тільки від Бога-Отця.

1. *Becker J. von. Handbuch von Catolischen / J. von. Becker. – Munchen ; Berlin : PaperFerglag, 1984. – 347 s.* 2. *Bohdanowicz A. Zawsze nie podlegli / A. Bohdanowicz. – Wrocław : Wyd. Toporzel, 1991. – 176 s.* 3. *Van der Leeuw J. Phanomenologie der Religion / J. Vander Leeuw. – Tubingen : Tubingen Universitat, 1976. – 245 s.* 4. *Otto R. Das Heilige: tiberdas Irrationale in der Ideedes Gottlichen und sein Verhaltnis zum Rationales / R. Otto. – Munchen : Fischer, 1987. – S. 45–89.* 5. *Geertz C. From the native point of view: On the nature of anthropological understanding // Interpretive social sciences: A reader / ed. by Rabinow P. and Sullivan W. M. Berkeley etc.). – New York : Coleman, 1979. – 234 p.* 6. *Гидулянов П. В. Восточные патриархи в период четырехпервых вселенских соборов: Из истории развития церковно-правительственной власти: Историко-юридическое исследование / П. В. Гидулянов. – Ярославль : Тип. Губ. правл.,*

1908. – 778 с. 7. *Гидулянов П. В.* Отделение церкви от государства // Систематизированный сборник действующего в СССР законодательства. – 3-е изд. – М. : Издательство Н.К.Ю. Р.С.Ф.С.Р., 1926. – С. 234–256. 8. *Гидулянов П. В.* Церковные колокола на службемагии и царизма / П. В. Гидулянов. – М. : Изд-во "Атеист", 1930. – 231 с.

Надійшла до редколегії 15.04.13

Я. С. Баранько

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КАНОНИЧЕСКОГО ПРАВА В ЭПОХУ СРЕДНЕВЕКОВЬЯ

Статья посвящена анализу особенностей функционирования канонического права в Средневековье, раскрыты источники его возникновения, особенности проявления.

Ключевые слова: каноническое право, христианство, религия, католицизм, власть, духовность, институт, завещание, брак.

Y. S. Baranko

CHARACTERISTICS OF THE OPERATION OF CANON LAW IN THE MIDDLE AGES.

This article analyzes the characteristics of the operation of canon law in the Middle Ages, the disclosure of the source of its origin, characteristics of manifestation.

Keywords: canon law, Christianity, religion, Catholicism, power, spirituality, the institute will, marriage.